

EMINESCU, MEMBRU AL JUNIMII POSTURI EMINESCIENE ÎN CADRUL CENACLULUI¹

EMINESCU, MEMBER OF JUNIMEA POSTURES OF EMINESCU WITHIN THE CENACLE

Maria-Corina DIMITRIU

Alexandru Ioan Cuza University of Iași, Romania

e-mail: mariacorinadim@yahoo.com

Abstract

Many essential chapters in Mihai Eminescu's biography are inextricably linked with Junimea, starting with the year 1870, when the writer first sent his poems to "Convorbiri literare", and up to the end of his life. Nevertheless, there has been no systematic research so far on how Eminescu integrated with Junimea from a sociological perspective or on the contexts in which his social and/or literary performance reflected his belonging to the cenacle. In light of these observations, this paper aims to explore Mihai Eminescu's personality as a member of Junimea, starting from the sociability patterns illustrated by the poet within the cenacle and using the recent studies on literary forms of sociability as a theoretical framework. I am interested in the postures that Eminescu embodied within his relations with Junimea, in the gestures and practices that he took up as a result of being part of this social environment, as well as in the influence of the poet's both presence and absence on the dynamic of the cenacle. I will propose two directions of analysis – Eminescu as an in praesentia and as an in absentia member of Junimea – and I will outline the postures embodied by the poet in each case. My main objective is to circumscribe the two-edged sociological influence, of Junimea on Eminescu and of Eminescu on Junimea and, this way, to emphasize the human, sociable side of the poet's personality, who followed a typical path for a 19th-century Romanian writer and embraced the ethos of a literary group.

Keywords: Mihai Eminescu; Junimea; cenacle; literary sociability; posture.

1. Preliminarii

Mai multe capitolele esențiale din biografia umană și creatoare a lui Mihai Eminescu se leagă indisolubil de Junimea. Începând cu anul 1870, când poetul, aflat la Viena, trimite primele poezii pentru publicarea în *Convorbiri literare* și până în ultimii ani de viață, așadar vreme de aproape două decenii, poetul păstrează o strânsă relație cu mediul junimist, participând în diferite forme la întâlnirile de cenaclu, legând prietenii strânse și găsim în junimiști o comunitate de același nivel în intelect și spirit, alături de care alege să își desăvârșească marile proiecte literare și culturale. Afinitatea poetului pentru Junimea este subliniată în studiul maioreșcian din 1889 (Maiorescu, 1889/1908, p. 112) și menționată de mulți dintre cei care l-au cunoscut, elocvente fiind mai ales mărturiile lui Ioan Slavici, iar autorii care au studiat îndeaproape cenaclul de la Iași semnalează, la rândul lor, rolul semnificativ îndeplinit de Eminescu în configurarea ethosului junimist. Cu toate acestea, în absența instrumentelor metodologice adecvate și a unei direcții de cercetare specializate

¹ Article History: Received: 30.09.2024. Accepted: 12.11.2024. Published: 15.05.2025. No funding was received either for the research presented in the article or for the creation of the article.

În acest sens, nu s-a încercat până acum o abordare sistematică a modului în care Eminescu s-a integrat în Junimea sub aspect sociologic sau a contextelor în care poetul s-a manifestat ca membru de cenuclu.

În altă ordine de idei, există în exegeza eminesciană și o direcție care contestă solidaritatea poetului cu principiile junimiste și care reliefează un impact mai curând negativ pe care societatea ieșeană și în special Maiorescu l-ar fi avut asupra vieții, a activității și a imaginii postume a lui Eminescu. Inițiatorul acestei direcții, Octav Minar, își întemeiază demersul pe o serie de scrisori plastografiate, în care Eminescu i-ar fi mărturisit Veronicăi Micle disprețul față de membrii Junimii, lipsa afinităților sufletești cu aceștia precum și sentimentul de a fi fost constrâns să rămână aproape de grupare ca urmare a slujbelor primite prin intervenția lui Maiorescu (Micle, 1923, pp. 30-36). Minar subliniază, de asemenea, că Eminescu a fost cu adevărat înțeles de Veronica Micle și de Creangă, nu de junimiști, care, nefiindu-i prieteni, s-au opus singurului lucru care l-ar fi făcut fericit, anume căsătoria cu Veronica (Minar, 1911, 1925, pp. 31-35). Ideile vor fi preluate de sămănătoriști, care, interesați să propage imaginea unui Eminescu naționalist, vor avea nevoie de un temei pentru separarea acestuia de cosmopolitismul junimist, iar, ulterior, se va dezvolta o întreagă filiație în acest sens. Pot fi amintiți Theodor Codreanu, care susține că Maiorescu a intuit prestigiul pe care îl va avea Eminescu și a căutat din interes prietenia cu el (Codreanu, 2001, p. 12) sau Nicolae Georgescu, care insistă asupra încercărilor junimiștilor de a-l îndepărta pe poet de familie după 1883 (Georgescu, 2012, p. 184), dezvoltând o întreagă teorie a premeditării morții acestuia.

În contra acestei direcții exegetice, lucrarea de față își propune o explorare a personalității lui Mihai Eminescu în calitatea sa de junimist, pornind de la tiparele de sociabilitate exersate în cadrul Junimii și având ca puncte de plecare teoretice studiile recente privind sociabilitatea cenuclară și identitatea sociologică a scriitorului de cenuclu. În opoziție cu perspectiva mitologizantă care proiectează imaginea unui geniu singuratic, abstras societății și detașat de semenii, vom căuta să punem în evidență latura umană, adaptabilă și deschisă spre ceilalți a poetului, așa cum se dezvăluie ea în relațiile cu mediul junimist. Vom arăta că, regăsindu-se în valorile grupării, Eminescu se integrează firesc și armonios în aceasta, devenind un nume reprezentativ pentru Junimea tocmai în măsura în care se lasă el însuși modelat de un anumit mod de a fi și de a interacționa înscris în profilul sociologic al cenuclului ieșean. Miza studiului – care nu se dorește exhaustiv, ci mai curând un punct de plecare pentru cercetări viitoare – este deopotrivă semnalarea importanței Junimii în definirea personalității umane a lui Mihai Eminescu și evidențierea aportului poetului la spiritul junimist și, într-o anumită măsură, la coeziunea grupării. Ne interesează, în acest sens, posturile cu care Eminescu este asociat la Junimea, ca indici ai rolului jucat la nivel de grupare, modul în care acesta se evidențiază în cadrul unor tipare de gesticulație, practici și forme de sociabilitate specific junimiste, dar și influența prezenței și, într-o anumită măsură, a absenței poetului în dinamica Junimii.

Din punct de vedere metodologic, analiza propusă are la bază teoriile lui Anthony Glinoe și Vincent Laisney privind specificul sociabilității cenuclare, precum și particularizările acestor teorii la cenucluri din spațiul românesc, prin lucrări precum cele semnate de Ligia Tudurachi și Maricica Munteanu. Ca principal material informativ asupra ambienului junimist și a prestației lui Eminescu în cadrul acestuia, vom avea în vedere în special surse cu caracter neoficial, constând în memorii (paralele), jurnale, corespondență, care, după cum arată Glinoe și Laisney, oferă cea mai directă cale de acces la spațiul-timp al cenuclului, în absența posibilității de reconstituire directă a atmosferei (Glinoe & Laisney, 2013, pp. 314-315). Nu în ultimul rând, menționăm că ne vom opri strict asupra aspectelor ce țin de sociabilitatea eminesciană în context junimist, lăsând pe dinafară influențele de tip artistic, estetic, ideologic, a căror circumscriere ar fi, de altfel, mult mai complexă și imposibil de tratat în cadrul restrâns al unei articole.

2. Opțiunea pentru mediul cenacular

Un prim aspect care trebuie discutat ține de opțiunea lui Eminescu de a se integra într-un mediu de tip cenacul, iar cel mai evident motiv în acest sens îl constituie autoritatea structurii comunitare pe scena culturală a momentului, laolaltă cu prestigiul de netăgăduit al Junimii și al lui Maiorescu. Discutând despre situația din spațiul francez, Glinoe și Laisney subliniau că secolul al XIX-lea nu trebuie văzut ca perioadă întâmplătoare a dezvoltării structurii cenaculare, ci mai curând ca moment istoric care a făcut posibilă emergența acestei structuri (Glinoe & Laisney, 2013, p. 29). Conform autorilor citați, coagularea unor astfel de grupări vine ca efect pe de o parte al provocării împărtășite de artiști de a face față unui univers profesionalizat și supus dictatelor economiei capitaliste, iar, pe de altă parte, al accentuării credinței în valoarea literaturii și a artei, în urma prăbușirii marilor idealuri politice din perioada revoluțiilor (Glinoe & Laisney, 2013, p. 36).

Acest ansamblu de factori poate fi identificat într-o formă proprie și în România anilor respectivi. Dacă în prima jumătate a secolului al XIX-lea, dominată de lupta pentru unificarea teritoriilor românești, ideea dezvoltării unei literaturi naționale este susținută mai curând politic de pașoptiști, ca argument pentru unirea principatelor, perioada de după 1848, continuată până spre mijlocul secolului al XX-lea, aduce ca noutate profesionalizarea scrisului (cel puțin la nivel teoretic) și abordarea problemei literaturii naționale din perspectivă strict estetică (Drace-Francis, 2006, p. 160). Se configurează acum pentru prima dată proiectul autonom al unei culturi autohtone, care, prin magnitudinea sa, necesită colaborare, dezbateri, structură de grup. Mai mult, scriitorul individual nu are o direcție în care să se înscrie, un model de evoluție literară anterioară, astfel că are nevoie cel puțin de comunicarea cu alți confrăți angajați în aceeași misiune de edificare culturală. De altfel, după cum punctează Leon Volovici, primele societăți literare românești nu s-au constituit pe bază de afinități de gândire, diferențele dintre puținii literați ai momentului fiind considerabile, ci mai curând în virtutea întreținerii unei necesare atmosfere de eferescență intelectuală (Volovici, 1976, 2011, p. 114). Departe de a fi o opțiune întâmplătoare, afilierea la o grupare literară poate fi văzută drept cea mai firească modalitate de participare la scena literară din acel moment, decizia lui Eminescu de a se apropia de junimiști înscriindu-se astfel în dinamica generală a momentului istoric: toți scriitorii importanți din a doua jumătate a secolului al XIX-lea sunt ancorați într-o grupare. Totodată, nu este de mirare alegerea Junimii, care nu era doar cea mai influentă grupare românească a momentului, ci și o grupare cu ale cărei principii poetul s-a simțit în esență solidar.

În acest sens, se poate observa că specificul de modelare a raportului individual-colectiv la nivelul structurii cenaculare junimiste corespunde personalității și viziunii lui Eminescu. Glinoe și Laisney observă că durabilitatea cenacului ca instituție vine, paradoxal, din plasticitatea sa, din dorința membrilor de a fi împreună mai mult decât din existența unei ordini oficiale sau din imperativul supunerii la un set de reguli stricte (Glinoe & Laisney, 2013, p. 377). În același sens, Maricica Munteanu observă că, deși în cadrul structurii cenaculare se creează inevitabil anumite ierarhii și obiceiuri, ele se constituie subiectiv, organic, în afara oricărei politici instituționale (Munteanu, 2022, p. 165). În cazul cenacului junimist, această flexibilitate este încă și mai accentuată prin deviza „Întră cine vrea, rămâne cine poate”, precum și prin absența unei evidențe rigide a membrilor: „Membri sunt toi acei care frecventează întrunirile și Aniversările și, chiar când nu vin, în inima lor sunt totdeauna cu Junimea și cu mișcarea ei” (Negruzzi, 1921/2011, p. 294). Dacă raportăm această structură la ideile din publicistica eminesciană, se poate observa că organizarea Junimii corespunde, la scară restrânsă, organizării statului natural, pentru care pledează poetul în articolele sale și care are ca specific tocmai constituirea organică, firească, în virtutea identității sociale a omului. Mai mult, Junimea s-a distins prin structura sa eterogenă, membrii fiind atât de diferiți la nivelul personalității, al pregătirii intelectuale, al opțiunilor politice etc., încât a fost posibilă inclusiv formarea de minigrupuri în cadrul grupului principal (cei trei români, cei opt „care nu înțeleg niciodată nimic”, Caracuda etc.). Fără

îndoială, Junimea este definită, cum arăta Tudor Vianu, de spirit filozofic, oratoric, clasic, academic, critic și ironic (Vianu, 1971, pp. 144-147), însă, după observă Liviu Papuc, în societate și-au găsit locul și indivizi complet opuși ca formație lui Maiorescu, Carp și Negruzzi, ținându-se mereu cont de opinia bunului simț, ilustrată de Caracudă (Papuc, 2003, p. 61). Totodată, fiecare nou membru a venit cu propriul aport, astfel că, departe de a fi o formulă rigidă, spiritul junimist constă tocmai în deschiderea spre structuri de gândire și de personalitate diverse. Nu e de mirare, de aceea, că într-o astfel de grupare și-au găsit locul firesc și pesimismul eminescian, înclinația poetului spre filosofie sau chiar militantismul naționalist al acestuia. Junimea era singura grupare culturală în care un ins precum Eminescu s-ar fi putut integra la acel moment.

Un alt motiv care justifică afilierea poetului la Junimea îl poate constitui nevoia de validare a propriilor producții literare. Pentru Glinoe și Laisney, cenaclul funcționează ca instanță alternativă de legitimare a talentului, în special în cazul începătorilor, pentru care opinia favorabilă a colegilor de cenaclu devine o confirmare a vocației literare (Glinoe & Laisney, 2013, p. 40). În spațiul românesc, având în vedere autoritatea critică a lui Maiorescu și prestigiul *Convorbirilor*, se poate considera că Junimea reprezenta principala instanță de validare a tinerilor scriitori în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. La momentul trimiterii primelor poezii către redacția Junimii, în 1870, Eminescu avea 21 de ani, așadar este just să credem că se afla încă la vârsta căutărilor, neavând încă o conștiință bine definită a propriei valori. El fusese validat anterior de Iosif Vulcan, cel care i-a și schimbat numele din Eminovici în Eminescu, însă, dacă exista cineva în spațiul românesc a cărui opinie critică putea impune un tânăr scriitor, acela era, fără îndoială, Maiorescu. Totodată, faptul că la cenaclu se discută, prin definiție, opere aflate într-un stadiu experimental (Glinoe & Laisney, 2013, p. 364), îi oferă poetului un imbold în plus spre a-și scoate la lumină textele fără a simți presiunea ca acestea să aibă o formă finală la momentul lecturii. Obiceiul lui Eminescu de a reveni de nenumărate ori asupra versurilor este semnalat de toți cei care i-au studiat manuscrisele, iar lipsa unei selecții proprii sub formă de volum se explică tocmai prin faptul că poetul nu își considera textele finalizate. Citirea textelor la Junimea, cu publicarea lor ulterioară în *Convorbiri literare*, reprezintă, astfel, o formă de compromis, îmbrățișată tocmai datorită faptului că, prin specificul său, cenaclul reprezenta un spațiu al exercițiului literar și nu al producțiilor definitive (care urmau să se regăsească într-un eventual volum). De altfel, Petru Creția, editor al operei eminesciene, observă că Eminescu revenea adesea în manuscrise chiar și asupra unor texte încredințate de el însuși tiparului (Creția, 1998/2023, p. 53), ceea ce arată că variantele citite la Junimea nu erau considerate definitive.

Nu în ultimul rând, la o analiză atentă a biografiei lui Eminescu, se poate constata că acesta a avut întotdeauna o personalitate înclinată spre sociabilitatea de grup. Ajuns la Viena, începe să participe imediat la ședințele Societății Literare a studenților români de acolo, în cadrul cărora se citeau scrieri proprii sau se discutau noutățile editoriale, și, deși cel mai tânăr, se impune ca moderator al discuțiilor, după cum povestește Ioan Slavici (Cioabă, 2013/2022, p. 113). Aceasta poate fi considerată prima experiență eminesciană într-un mediu de tip cenaclu. Ulterior, devine unul dintre membrii fondatori ai societății România Jună, în al cărei comitet își va asuma funcția de secretar și de a cărei organizare se va preocupa activ, făcând mereu ceea ce Ioan Slavici numește „un fel de vânătoare de oameni” (Cioabă, 2013, 2022, p. 115). „Nesațiul în discuțiuni” reprezintă, în viziunea prietenului său de la Viena, una dintre esențialele slăbiciuni ale lui Eminescu (Cioabă, 2013/2022, p. 121). Totodată, poetul participă în această perioadă la „Divanul” organizat de studenții români din Cernăuți după modelul „României June”. Adus în această grupare de prietenul său Th. V. Ștefanelli, ia parte cu entuziasm la șezătorile culturale regulate, care aveau ca scop aprofundarea cunoștințelor despre trecutul istoric al românilor, și primește chiar rangul onorific de „boier velit” pentru activitatea constantă și pertinentă (Săteanu, 1932/2016, pp. 178-179). Implicarea lui Eminescu la Junimea odată cu revenirea în România trebuie privită, din acest punct de vedere, și ca o continuare a acestor etape anterioare,

ca efect firesc al dorinței poetului de a lua parte la orice tentativă semnificativă de edificare culturală a românilor.

3. Forme ale participării lui Eminescu la Junimea

Circumscrierea perioadei în care lui Eminescu i se poate atribui statutul de junimist ne aduce de la început pe un teritoriu problematic. Așa cum reiese din procesele verbale ale întâlnirilor tradiționale de cenaclu, Eminescu este pentru prima dată prezent fizic la o ședință oficială a Junimii la data de 1 septembrie 1872, după revenirea de la Viena, când citește nuvela *Sărmanul Dionis*. Participă și la ședința imediat următoare, din 7 septembrie (Torouțiu, 1933, p. 457), iar, ulterior, urmează o perioadă de aparentă absență, datorată plecării la studii la Berlin. Odată cu revenirea în țară și cu stabilirea la Iași, Eminescu începe să vină regulat la ședințele de cenaclu și rămâne aproape de junimiști și după mutarea sa și a celor mai importanți membri la București, chiar dacă profilul ședințelor din capitală nu mai păstrează aspectul strict cultural specific etape ieșene. De altfel, Eminescu nu se va îndepărta vreodată în mod explicit de Junimea. Încetarea activității sale junimiste pe fondul bolii, după 1883, coincide în linii mari cu destrămarea Junimii înseși, etapă plasată de Tudor Vianu în jurul anului 1885, când gruparea începe să aibă caracter preponderent universitar, iar membrii fondatori ai acesteia, ajunși la maturitate deplină, încep să ocupe funcții importante și să se risipească în preocupări politice și academice (Vianu, 1971, p. 142).

Aspectele menționate până aici nu acoperă însă în întregime activitatea junimistă a lui Eminescu, ci constituie doar ceea ce vom considera de acum încolo participare *in praesentia* la societatea ieșeană. Dacă ne raportăm la legăturile poetului cu junimiștii în perioada anterioară momentului 1872, la corespondența consistentă cu Titu Maiorescu și Iacob Negruzzi din anii petrecuți la Viena și Berlin, precum și la prezența în discuțiile și preocupările junimiștilor după momentul îmbolnăvirii sale, putem observa că Eminescu are și perioade de participare *in absentia* la Junimea, în care, după cum vom vedea, are un rol cel puțin la fel de important în dinamica grupării. În acest punct, ne distanțăm într-o anumită măsură de teoriile de până acum privind sociabilitatea cenaculară, care pun accent pe împărțirea aceluiași spațiu ca element ce favorizează dezvoltarea unui modus vivendi colectiv (Glinoe & Laisney, 2013, p. 300) sau a unor gesticulații și mimici comune (Tudurachi, 2019a, p. 99). Fără îndoială, acestea reprezintă elemente importante în definirea sociologiei unei grupări literare, care, cel puțin la nivel de secol al XIX-lea, nu ar fi putut fi concepută fără întâlnirile *in praesentia*. Considerăm însă că trebuie acordată atenție și situației particulare în care un scriitor, deși nu este prezent fizic la întâlnirile de cenaclu, contribuie de la distanță la definirea ethosului grupării și influențează interacțiunile celorlalți membri ai cenaclului.

În lumina acestor precizări, începuturile etapei junimiste a lui Eminescu pot fi plasate în anul 1870, fiind marcate de trimiterea poeziei *Venere și Madonă* la redacția *Convorbirilor Literare*. Momentul este important din două puncte de vedere. Pe de o parte, el marchează un prim gest de apropiere a poetului de „Junimea”, prin opțiunea de colaborare la principalul organ de comunicare al acesteia. Om străin de compromisuri în materie de scris, Eminescu își exprimă astfel implicit solidaritatea cu direcția culturală a Junimii, cu care își dorește la rândul său să se asocieze. De altfel, în contextul primei lor întâlniri, poetul îi mărturisește lui Iacob Negruzzi că „Societatea Junimea are pentru mine o mare atracție” (Negruzzi, 1921/2011, p. 227). Pe de altă parte, primirea poeziei și lectura ei la întâlnirea imediat următoare au un ecou puternic în dinamica internă a cenaclului. Iacob Negruzzi vorbește despre descoperirea lui Eminescu ca despre o adevărată revelație – „în sfârșit am dat de un poet” – și menționează aprecierea unanimă a junimiștilor față de versurile cu pricina (Negruzzi, 1921/2011, p. 222). La rândul său, G. Panu, rezervat inițial în admirația față de Eminescu, precizează că textele trimise de tânărul poet au reprezentat primele poezii de valoare publicate în paginile *Convorbirilor* (Panu, 1908, p. 37). Prin textele și scrisorile pe care le trimite în continuare și care sunt discutate intens de junimiști, Eminescu începe deja să devină o prezență

statornică în cadrul cenaclului, chiar dacă nu are încă o identitate fizică. Mai mult, valoarea textelor sale, care se disting semnificativ de profilul poeziei românești de până atunci, laolaltă cu enigma autorului, creează deja o aură de mister în jurul lui și, în același timp, încep să îi consolideze autoritatea literară de care se va bucura ulterior în cadrul Junimii.

În vara lui 1870, Iacob Negruzzi îl întâlnește pe Eminescu la Viena și, cu această ocazie, îl invită să se stabilească în Iași după finalizarea studiilor, propunere față de care poetul se arată încântat (Negruzzi, 1921/2011, p. 227). De altfel, în septembrie 1871, revenit pentru scurt timp în țară în scopul organizării Serbării de la Putna, Eminescu va vizita pentru prima dată Junimea și se va înscrie în albumul societății (Cioabă, 2013/2022, p. 21). Cu prilejul finalului de vară și al începutului de toamnă petrecute la Iași în 1872, Eminescu se împrietenește cu mai mulți membri ai Junimii, Iacob Negruzzi menționându-i cu precădere pe Miron Pompiliu, Samson Bodnărescu și Ion Creangă (Negruzzi, 1921/2011, p. 230). Astfel, perioada următoare de absență de la ședințele cenaclului, aferentă studiilor berlineze, este deja substanțial diferită de perioada vieneză, pentru că Eminescu are acum și o identitate personală pentru junimiști, nu doar una scriitoricească. Se cuvine menționat și faptul că din perioada 1870-1874 datează un schimb impresionant de scrisori între Eminescu și membrii Junimii (în special Iacob Negruzzi și Titu Maiorescu). Poetul continuă să le trimită texte și îi informează cu privire la situația studiilor sale, în timp ce junimiștii îl pun la curent cu mersul societății și îi vorbesc despre planurile pe care le au în viitor cu el, încurajându-l mai ales să își susțină doctoratul pentru a putea ocupa apoi catedra de filozofie de la Universitatea din Iași.

Trebuie menționat, de asemenea, că Eminescu însuși își exprimă deschis adevărată aderență la Junimea încă din perioada în care se află la Viena. În contextul în care legăturile sale și ale lui Slavici cu Școala lui Maiorescu sunt văzute cu ochi răi de o parte din membrii „României June” din cauza caracterului cosmopolit (și nu naționalist) al grupării ieșene, Eminescu nu doar că își susține ferm solidaritatea cu principiile Junimii, ci ia atitudine sub forma articolului *Naționalii și Cosmopoliții*, în care îl apără pe Maiorescu de acuzele primite și demonstrează o foarte clară înțelegere a ideologiei junimiste (Torouțiu, 1933, p. 282), așadar o asumare a acesteia în deplină cunoștință de cauză. În același sens, junimiștii îl consideră pe Eminescu un membru al societății încă înainte ca acesta să înceapă să vină regulat la ședințele de cene. Stau mărturie preocupările junimiștilor pentru studiile și, implicit, viitorul profesional al lui Eminescu, convingerea acestora că, după anii petrecuți la Berlin, poetul va veni la Iași, precum și o serie de afirmații cum este cea a lui G. Panu, care, spunând că Eminescu este un poet format la Junimea (Panu, 1908, p. 48), asociază implicit perioada colaborării de la distanță cu societatea ieșeană cu o participare autentică a poetului la spiritul acesteia. Având în vedere că Eminescu își atribuie și, la rândul său, este recunoscut de ceilalți membri în ipostaza de scriitor junimist chiar și în perioadele în care nu este o prezență fizică în cadrul întâlnirilor de cene, considerăm esențială o analiză îndreptată pe două direcții. Astfel, în cele ce urmează, ne vom concentra atât pe contextele în care Eminescu este prezent în mod concret la Junimea și care pot fi asimilate sociabilității cenești obișnuite, cât și pe cele care relevă o participare *in absentia*, dar substanțială la societatea din Iași.

4. Eminescu, junimist *in praesentia*

În ceea ce privește participările *in praesentia* ale poetului la activitățile Junimii, vom porni de la distincția propusă de Glinoe și Laisney, în baza unei teorii a lui Delécluze, între „sociabilitatea de divertisment”, specifică discuțiilor frivole, lejere pe teme sociale sau academice și „sociabilitatea de instruire”, care se dezvoltă atunci când un grup restrâns de indivizi se preocupă de un subiect anume (Glinoe & Laisney, 2013, p. 345). Conform autorilor citați, activitatea cenească propriu-zisă este circumscrisă mai curând celui de-al doilea tip de sociabilitate, însă nu se reduce la acesta, ei arătând, de altfel, că inclusiv în cadrul întâlnirilor oficiale de cene, este loc pentru o varietate de discursuri, registre și subiecte, nu doar pentru conversații despre literatură și artă (Glinoe & Laisney, 2013, pp. 248-349). Mai mult, după cum demonstrează Ligia Tudurachi,

râsul, zeflemeaua și umorul critic sunt elemente omniprezente în cadrul Junimii (Tudurachi, 2021, p. 28), astfel că separarea totală între instruire și divertisment este practic imposibilă. De aceea, în cele ce urmează, vom particulariza terminologia la situația specifică a societății ieșene și vom folosi distincția dintre cele două tipuri de sociabilitate pentru a ne referi pe de o parte la manifestările oficiale ale Junimii, centrate pe – dar nu reduse la – probleme de literatură și cultură, iar, pe de altă parte, la activitățile care au ca principal scop divertismentul, reprezentate în special de banchetele date cu ocazia aniversărilor societății. Urmăm, astfel, o diviziune suprapusă celei discutate de Ligia Tudurachi, care, pornind de la premisa că zeflemeaua constituie dominantă definitorie a discursului junimist în toate formele sale, face distincția între zeflemeaua de la ședințele de cenaclu și cea practică în cadrul banchetelor (Tudurachi, 2021, p. 29). În cadrul celor două tipuri de sociabilitate, vom identifica o serie de posturi specifice activității desfășurate de Eminescu în cadrul Junimii și devenite definitorii pentru profilul acestuia în sens larg.

Încă de la prima ședință a Junimii la care participă, Eminescu își asumă *postura de scriitor de cenaclu*, citind o creație proprie în fața auditoriului și integrându-se în specificul sociabilității de instruire de la Junimea. Este vorba de secvența lecturii nuvelei *Sărmanul Dionis*, consemnată în detaliu de G. Panu. Reacțiile junimiștilor sunt cele obișnuite, ceea ce arată că, deși vine la Junimea cu un anumit prestigiu, Eminescu trebuie să se supună acelorași obiceiuri. Grupul „celor opt care nu înțeleg niciodată nimic” – care „deveniseră treizeci” – își exprimă în repetate rânduri nemulțumirea față de lipsa de înțeles a teoriilor filozofice, caracuda își manifestă zgomotos plictiseala, iar lectura este întreruptă frecvent de întrebări, semne, priviri, grimase (Panu, 1908, pp. 76-81). Ședința cu pricina poate fi considerată o inițiere a lui Eminescu în specificul ambientului junimist. În altă ordine de idei, tot această întrunire va fi cea în care Eminescu își va demonstra calitățile aferente *posturii de lector*, implicarea sa profundă în citirea textului fiind observată apreciativ de G. Panu: „Eminescu [...] rămăsese istovit după citire, se vedea că citind nuvela, trăise viața sărmanului Dionis” (Panu, 1908, p. 82). Nu întâmplător, odată ce se va stabili la Iași, Eminescu va fi unul dintre lectorii Junimii (Panu, 1908, p. 54), și va fi constant apreciat pentru expresivitatea lecturii sale, a cărei particulare ar fi fost, în viziunea lui Iacob Negruzzi, „acea cadență plângătoare” (Negruzzi, 1921/2011, p. 223). Odată cu mutarea lui Maiorescu la București, Eminescu devine locțiitorul acestuia și „lectorul oficial al Junimii” (Negruzzi, 1921/2011, p. 125), ceea ce îi atestă statutul de prezență indispensabilă în cadrul cenaclului ieșean. Totuși, poetul nu va fi printre lectorii preferați, întrucât junimiștii, în virtutea „veseliei” specifice, se vor bucura mai degrabă de lectura „stricăță”, de o „cât mai proastă articulare a textului”, care face opera să alunece în caricatură și deriziune, creând așadar un nou subiect de râs (Tudurachi, 2019c, p. 113).

Atât la Iași, cât și la București, Eminescu va continua să aducă poezii la Junimea. După cum povestește Ioan Slavici, lectura creațiilor sale va fi mereu o adevărată sărbătoare pentru junimiști, iar poetul, la rândul său, va vedea seratele literare ca pe evenimente importante, de la care nu va lipsi niciodată (Cioabă, 2013/2022, p. 225). Mai mult, Eminescu începe să dezvolte o conștiință a apartenenței la nucleul-gază al Junimii, astfel că nu vine niciodată cu mâna goală, ci are mereu pregătită o poezie, chiar și neisprăvită, în eventualitatea în care nu era altceva de citit la respectiva ședință (Cioabă, 2013/2022, p. 200). Se va dovedi, însă, deosebit de sensibil la critică și, de multe ori, se va lăsa doar cu mare greutate convins să își continue lectura atunci când se va confrunta cu reacții nefavorabile din partea junimiștilor (Negruzzi, 1921/2011, p. 157). De altfel, într-o scrisoare din 22 decembrie 1876, Nicolae Gane va ajunge să îl roage pe Maiorescu să fie „mai zgârcit cu laudele” în privința poetului, care, obișnuit să primească doar aprecieri, „s-a făcut nesuferit în Junimea, nu mai admite nicio critică și se crede mai presus de toți ceilalți muritori” (Cioabă, 2013/2022, p. 251).

Un segment aparte al operei citite în cadrul cenaclului l-au reprezentat așa-numitele „poezii cantabile”, pe care membrii mai glumeți obișnuiau să le pună pe muzică. Contrar imaginii unui Eminescu sobru și veșnic apăsător de gânduri, fixată la nivelul prestației publice, Iacob Negruzzi povestește că poetul se bucura și el adesea de veselie creată cu acest pretext, luând chiar parte la

„cântarea comună” în zilele în care era binedispus (Negruzzi, 2011, p. 234). De altfel, și C. Săteanu subliniază că, deși avea un temperament în esență melancolic, poetul a primit considerabil influența mediului junimist și a acceptat multe din obiceiurile și particularitățile acestuia (Săteanu, 1932/2016, p. 202). Prin contribuții precum cea a poeziilor cantabile, cu toată atmosfera care decurge din lectura lor, Eminescu se integrează perfect în spiritul Junimii, pe care Iacob Negruzzi îl definește sintetic într-o scrisoare adresată lui Maiorescu: „Tot ce-i comic și real trece; tot ce-i sentimental nu trece” (Torouțiu, 1932, p. 390). Mai mult, după cum semnalează Ligia Tudurachi, această predispoziție spre zeflema cu origini în poeziile cantabile ale lui Eminescu, predispoziție care ține uneori loc de analiză literară, devine o adevărată practică în cadrul cenaclului, un obicei ritualic, asemenea rostirii anecdotelor (Tudurachi, 2021, p. 30).

Participând la întâlnirile de cenaclu și asistând, așadar, la lecturile celorlalți junimiști, poetul vine, în egală măsură, cu aportul propriei viziuni asupra creațiilor discutate, intervenind adesea în discuții din postura celui al cărui talent a fost deja confirmat. Își exprimă părerile tranșant, după cum rememorează Ioan Slavici, fiind, alături de Caragiale, singurul care se încumetă să critice chiar și poeziile lui Alecsandri; de altfel, acesta din urmă ajunge să privească frecvent spre cei doi pentru aprobare (Cioabă, 2012/2023, p. 311). Străin de orice compromis, Eminescu nu ține cont de vârstă, poziție socială sau simpatii subiective și devine uneori „jignitor” față de autor (Cioabă, 2012/2023, p. 200). În același sens, G. Panu menționează că „Eminescu trata cu mare asprime pe mulți din Junimea, iar cuvântul de proști și ignorați era la fiecare pas pe buzele sale” (Panu, 1908, p. 83). Totuși, poetul se dovedește apreciativ atunci când se citește o creație de valoare și ia chiar apărarea autorului când i se pare că acesta nu e bine înțeles de junimiști. Este elocventă o altă secvență povestită de Panu, în care o poezie a lui Samson Bodnărescu este receptată unanim negativ pe motivul „lipsei de înțeles”. Dacă inițial alege să își fixeze privirea în plafon spre a se distanța de o părere cu care este în deplin dezacord, Eminescu izbucnește odată ce se ajunge la discuția despre identitatea bătrânului din poezie: „Bătrânul este indiferent, rolul lui este indiferent, poetul a găsit ocazie prin acest bătrân să facă niște versuri și să pună într-însele o parte a imaginației sale. Ce voiți mai mult?” (Panu, 1908, p. 58). Prin exigența activată chiar și față de marii autori, precum și prin curajul de a se plasa la antipodul opiniei unanime, Eminescu dobândește o anumită autoritate, ajungând să se evidențieze în cadrul Junimii nu doar ca scriitor și lector, ci și în *postura de critic*.

Nu în ultimul rând, la nivelul sociabilității de instruire junimiste, Eminescu se plasează în *postura de orator*. Cu o personalitate discretă, retrasă, fără pretenții de afirmare publică, poetul își asumă această postură în cadrul celui de-al unsprezecelea an de „Prelecțiuni populare” ținute de junimiști, îmbrățișând astfel unul din elementele definitorii ale ethosului junimist, care a constituit, de altfel, prima formă de manifestare a Junimii în spațiul public. După cum își amintește G. Panu, Eminescu își pregătește textul în strânsă colaborare cu alți membri ai cenaclului, care, cunoscând tendința spre improvizație a poetului, îi cer să le spună de dinainte despre ce va vorbi și îi propun anumite modificări (Panu, 1910, p. 307). Deși în esență reticent la orice intervenție străină asupra operei sale, Eminescu se dovedește acum receptiv la sugestiile primite (Panu, 1910, p. 308), ceea ce demonstrează conștiința poetului că ține această prelegere nu ca scriitor independent, ci în calitate de junimist, de reprezentant al unei grupări. Conferința propriu-zisă, intitulată *Influența austriacă asupra românilor din principate*, e articulată ca un semnal de alarmă cu privire la puterea austriecilor asupra românilor, dar nu reprezintă în sine un succes retoric, ziarele vremii menționând stângăcia și nesiguranța oratorului (Papuc, 2019, p. 95). La fel, Nicolai Andriescu Bogdan, aflat în public în respectivul moment, își amintește că Eminescu apare pe scenă „sfios, răătăcit, într-o redingotă cam ponosită”, vorbește cu vocea „slabă, nesigură, leneșă” și reușește cu greu să acopere ora alocată discursului (Cioabă, 2013, 2022, pp. 201-202). Fără îndoială, această postură explicită de orator a lui Eminescu nu se va impune în imaginea rămasă posterității, însă ea se va regăsi în formă implicită în publicistica lui. În acest sens, Monica Spiridon observă că articolele poetului îmbină strategii specifice oratoriei de tribună (dezbaterii unor probleme de actualitate, patosul,

deschiderea enciclopedică) cu tehnici împrumutate din oratoria de amvon (insertiile pedagogice, transfigurarea hagiografică a destinului unor personalități istorice, utilizarea de referințe biblice, accesibile publicului larg) (Spiridon, 2003, pp. 19-20), părând a fi făcute „special pentru a fi pronunțate” (Spiridon, 2003, p. 40). Publicistica lui Eminescu poartă astfel amprenta spiritului junimist, demonstrând o formă proprie de asimilare a spiritului oratoric cultivat de grupare.

În ceea ce privește sociabilitatea de divertisment, avem în vedere cu precădere banchetele aniversare ale Junimii, însoțite de un tip de literatură extrem de specific. Din nou, trebuie accentuat că temperamentul poetului nu era înclinat spre veselie și petrecere, însă, după cum remarcă C. Săteanu, ambianța de la Junimea îl face pe Eminescu să se străduiască să fie „dacă nu spiritual, cel puțin glumeț” (Săteanu, 1932/2016, p. 203). Caracteristica esențială a banchetelor junimiste ar fi, conform Ligiei Tudurachi, râsul imoral, zeflemeaua menită să rămână intimă, iar textele aferente ar avea drept modele predilecte teatrul popular și literatura pornografică, dezvoltată pe fondul orgiastic al expunerii corpului afectat de alcool și de excesele gastronomice (Tudurachi, 2021, pp. 33-34). Fără îndoială, există prea puține detalii legate de ceea ce se petrecea la aceste banchete. De altfel, inclusiv textele au fost păstrate secrete, ele fiind destinate unui timp și spațiu de tip burlesc, carnavalesc, în care ordinea și regulile sociale erau temporar suspendate.

Cert este că Eminescu participă și el la faimoasele aniversări junimiste și, la cererea junimiștilor, improvizează chiar rime ușoare și glumețe, specifice ocaziei, ilustrând astfel și *postura de autor de irmoase*. C. Săteanu citează un astfel de text, în care Eminescu se raportează complet neconvențional la *Convorbiri Literare*. Redăm, spre exemplificare, doar prima strofă: „Gazeta fără de noimă/ Zadarnic ce apare,/ De blagomani compusă/ Și niciun sens nu are” (Săteanu, 1932, 2016, p. 203). Poetul fascinat de marile teme ale condiției umane devine în astfel de contexte autor de literatură de ceneclu, acea literatură mărunță destinată anumitor evenimente interne și care, de cele mai multe ori, rămâne nepublicată și se pierde (Tudurachi, 2019b, p. 195). În altă ordine de idei, Ligia Tudurachi avansează ipoteza că o parte din versurile pornografice din manuscrisele eminesciene ar fi putut fi compuse tot cu prilejul acestor banchete, dată fiind imediata lor vecinătate cu versuri bazate pe povestirile licențioase scrise de Creangă cu același pretext, în perioada în care el și Eminescu locuiau împreună (Tudurachi, 2021, p. 34). Fără îndoială, râsul poetului poate fi apropiat de râsul lui Creangă, având la bază o dimensiune populară a divertismentului festiv. Totuși, după cum subliniază Ligia Tudurachi, producția literară asociată banchetelor nu este interesantă ca aparținând unui scriitor sau altuia; din contra, vocile reprezintă „părți ale corpului bahic”, partituri ale unei literaturi ocazionale și, în esență, colective, la care Mihai Eminescu ia parte asemenea celorlalți junimiști (Tudurachi, 2021, p. 35). Ca temeuri ale ieșirii totale din matca atitudinii umane și scripturale eminesciene tipice, banchetele pun în lumină o postură de junimist sui-generis a poetului, ilustrând magistral afirmația lui Ioan Slavici conform căreia „când era vorba de Junimea, Eminescu se lepăda, așa-zicând, de toate ale lui” (Cioabă, 2013/2022, p. 225).

5. Eminescu, junimist *in absentia*

Așa cum am subliniat și la începutul acestei lucrări, situația particulară a lui Eminescu ne determină să luăm în considerare și o participare *in absentia* la ceneclul ieșean, aferentă anilor în care acesta s-a aflat departe de „Junimea” *din punct de vedere fizic*, fie din motive de studii, fie din cauza bolii cu care s-a confruntat în ultimii ani de viață. Începând cu anul 1870, poetul își exprimă deopotrivă implicit și explicit atașamentul față de valorile societății ieșene și se implică în proiectele acesteia, iar junimiștii îl primesc cu maximă deschidere în rândurile lor, astfel că trecerea lui Eminescu prin Iași în 1871 și înscrierea în registrul „Junimii” nu reprezintă decât oficializarea unei legături deja cristalizate. Statutul de scriitor junimist este evident din colaborarea regulată la paginile *Convorbirilor*, în special în perioada petrecută la Berlin, precum și din faptul că poeziile trimise sunt citite în cadrul ceneclului ca și cum autorul ar fi prezent, eventualele observații critice fiindu-i transmise de Iacob Negruzzi pe cale

epistolară (Negruzzi, 1921/2011, p. 222). De altfel, una dintre particularitățile organizării întâlnirilor de la „Junimea” a reprezentat-o tocmai faptul că, la dorința lui Maiorescu scriitorii nu își citeau singuri textele, astfel că erau oricum mai curând absenți de la scena lecturii, „invizibili”, având o poziție marginală, ascunsă (Tudurachi, 2019a, p. 101). Participarea lui Eminescu la Junimea în perioadele de absență din țară nu se limitează însă la postura auctorială. În acest sens, vom explora alte două dimensiuni ale prestației poetului care au o influență decisivă în dinamica cenaclului ieșean.

Un prim aspect important ține de *postura de mediator*, pe care Eminescu și-o asumă între Junimea și potențialii membri ai acesteia. Cel mai des menționat este momentul aducerii lui Creangă la una din întâlnirile de cenaclu, la rugămintea lui Maiorescu, însă o analiză a memoriilor și a corespondenței din perioadele anterioare arată că poetul le facilitase și altor autori și oameni de știință accesul la societatea ieșeană încă din perioada în care se afla la studii în străinătate. Spre exemplu, atunci când este vizitat de Iacob Negruzzi la Viena, Eminescu îl recomandă imediat pe Slavici – plecat atunci în vacanță – ca fiind potrivit pentru colaborarea la Junimea: „Aș fi dorit foarte mult să faceți cunoștința lui. Eu cred că Slavici este un scriitor cu viitor, el cugetă drept, are idei originale, și va scrie foarte bine când va mânui mai ușor limba română de care s-a cam dezvățat în școlile ungurești” (Negruzzi, 1921/2011, pp. 226-227). Ulterior, prin intermediul lui Eminescu, redactorul *Convorbirilor* va lua legătura cu Slavici, care va deveni și el unul din membrii importanți ai Junimii, inițial tot *in absentia*, prin trimiterea de texte. După plecarea la Berlin, Eminescu va fi un adevărat ambasador al junimiștilor în străinătate. Într-o scrisoare din 1874, spre exemplu, Maiorescu îi va cere în mod explicit poetului să îi recomande tineri care ar putea ridica nivelul cultural al țării, iar Eminescu i-l va recomanda cu acest pretext pe Nicolai Onciu, om de știință, care va începe și el ulterior să frecventeze ședințele Junimii (Torouțiu, 1933, pp. 112-113). Astfel, fără a fi prezent la Iași, Eminescu rămâne unul dintre membrii de bază ai societății, facilitând conexiuni și fiind el însuși preocupat de componența grupării.

Un al doilea aspect care se impune discutat în ceea ce privește participarea *in absentia* a lui Eminescu la Junimea are legătură cu perioada bolii poetului. În 1883, când Eminescu are prima izbucnire, nucleul societății este strămutat deja la București, iar interesul pentru problemele de literatură și cultură nu mai are forma întâlnirilor convenționale de cenaclu, ci se desfășoară mai curând sub forma activității politice, anticipând destrămarea graduală din anii următori. Îmbolnăvirea poetului îi reunește însă pe junimiști în grija sinceră pentru sănătatea acestuia și pentru găsirea unor servicii medicale potrivite, astfel că, după cum observă I. E. Torouțiu în baza corespondenței din acea perioadă, Junimea întreagă (re)devine „o singură familie”, îngrijorată pentru destinul „celui mai iubit, celui mai valoros membru al ei” (Torouțiu, 1933, p. XLVI). La fel ca în 1870, când poetul nu era încă fizic prezent la ședințele societății, însă personalitatea și poeziile sale deveniseră un subiect predilect al discuțiilor junimiștilor, asigurându-i o formă specială de apartenență la Junimea, tot așa acum el este centrul preocupărilor celor mai importanți membri, factorul coagulator într-o grupare amenințată de risipire. În junimiști se activează mai puternic ca niciodată sentimentul că Eminescu este „al lor”, iar implicarea în ajutarea „*amicului nostru literar*”, așa cum îl numește Maiorescu într-o scrisoare către Gheorghe Eminovici (Cioabă, 2013/2022, p. 379) este într-adevăr ceea ce criticul îi descrie poetului ca fiind o „exploziune de iubire” a junimiștilor față de unul din cei mai valoroși și mai dragi membri ai societății (Cioabă, 2013/2022, pp. 386-387).

Concluzii

„Cu totul altfel și fără îndoială mai puțin ar fi fost Eminescu dacă nu ar fi făcut parte din cercul literar al Junimii”, afirma Ioan Slavici într-un text din 1909, în urma rememorării unor momente cheie petrecute alături de poet la Junimea (Cioabă, 2013/2022, p. 200). Considerăm că, prin demersul întreprins, am reușit să punem în lumină influența decisivă a

spiritului junimist asupra personalității lui Eminescu, precum și contribuția esențială a poetului la definirea acestui spirit. Dincolo de clișeele imagologice fundamentate în jurul imaginii geniului singuratic, Eminescu urmează un parcurs specific scriitorului român de secol al XIX-lea și găsește în deschiderea și libertatea specifice Junimii promisiunea unui mediu în care se va simți de la început integrat și de care îl vor lega nu obligațiile, ci profundele afinități umane și culturale. Ca junimist *in praesentia*, el va ilustra o serie de posturi definitorii pentru scriitorul de cenaclu, evidențiindu-se ca poet, lector, critic, orator, autor de irmoase și mediator. Multe dintre aceste posturi vor fi anticipate, respectiv continuate în perioadele în care Eminescu va activa ca junimist *in absentia*, astfel încât se poate vorbi de aproape două decenii de participare consistentă la societatea ieșeană, cu urmări la nivelul activității creatoare, dar și în plan sociologic și antropologic. Nicio analiză pertinentă a personalității poetului nu poate face abstracție de legăturile sale cu Junimea și nicio încercare de circumscriere a spiritului junimist nu poate fi completă în absența explorării aportului poetului la ethosul grupării.

Referințe:

- Cioabă, C. (2022). *Mărturii despre Eminescu: Povestea unei vieți spuse de contemporani* [Memoirs about Eminescu. The story of a life told by contemporaries] (2nd ed.). București: Humanitas. (Original work published 2013).
- Codreanu, Th. (2001). *Controverse eminesciene* [Controversies about Eminescu]. București: Viitorul Românesc.
- Creția, P. (2023). *Testamentul unui eminescolog* [The testimony of an eminescologist] (2nd ed.). București: Humanitas. (Original work published 1998).
- Drace-Francis, A. (2006). *The making of Modern Romanian Culture: Literacy and the development of national identity*. London: Tauris Academic Studies.
- Georgescu, N. (2012). *Boala și moartea lui Eminescu* [The illness and death of Eminescu]. Bacău: Babel.
- Glinoe, A. & Laisney, V. (2013). *L'Âge des cénacles: Confraternités littéraires et artistiques au XIXe siècle* [The age of the Cenacles: Literary and artistic confraternities in the 19th century]. Paris: Fayard.
- Maioreșcu, T. (1908). Eminescu și poeziile lui [Eminescu and his poems]. In *Critice* [Criticism]. Vol. III. București: Minerva. (Originally published 1889). Accesibil la: <https://dspace.bcu-iasi.ro/handle/123456789/19141>, accesat la 22.08.2024.
- Micle, V. (1923). *Dragoste și poezie: Ale lui pentru mine, ale mele pentru dânsul. 1889* [Love and poetry: His for me and mine for him. 1889]. (O. Minar, Ed. and introduction). București: Socec & Co. S. A. Accesibil la: <https://dspace.bcu-iasi.ro/handle/123456789/9040>, accesat la 19.09.2024.
- Minar, O. (1925). *Cum a iubit Eminescu: Amintiri, scrisori și poezii inedite* [How Eminescu loved: Unpublished memories, letters and poems] (3rd ed.). București: Librăria Nouă. (Original work published 1911). Accesibil la: <https://dspace.bcu-iasi.ro/handle/123456789/53952>, accesat la 22.08.2024.
- Munteanu, M. (2022). *Gruparea de la Viața Românească: O literatură a spațiului și comunității* [The group from Viața Românească: A literature of space and community] (A. Patraș, foreword). Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.

- Negruzzi, I. (2011). *Amintiri din Junimea* [Memories from Junimea]. (I. Pârvulescu, Ed., foreword). București: Humanitas. (Original work published 1921).
- Panu, G. (1908). *Amintiri de la Junimea din Iași* [Memories from Junimea from Iași]. Vol. I. București: Editura Societății Anonime de acțiuni „Adevărul”. Accesibil la: <https://dspace.bcu-iasi.ro/handle/123456789/74017>, accesat la 22.08.2024.
- Panu, G. (1910). *Amintiri de la Junimea din Iași* [Memories from Junimea from Iași]. Vol. II. București: Noua Tipografie Brozer și Parzer. Accesibil la: <https://dspace.bcu-iasi.ro/handle/123456789/74016>, accesat la 12.09.2024.
- Papuc, L. (2003). *Marginalii Junimiste* [Marginalia on Junimea]. Iași: Timpul.
- Papuc, L. (2019). *Convorbiri Literare: Corpus prelecțiuni. Discursuri. Dezbateri* [Literary conversations: Lectures corpus. Speeches. Debates]. (M. Platon, foreword). Iași: Timpul.
- Săteanu, C. (2016). *Figuri din Junimea* [Figures of Junimea]. Iași: Editura Muzeelor Literare. (Original work published 1932).
- Spiridon, M. (2003). *Eminescu – Proza jurnalistică* [Eminescu – the Journalistic Prose]. București: Curtea Veche Publishing.
- Torouțiu, I. E. (1932). *Studii și documente literare* [Literary studies and documents]. Vol. III. București: Institutul de Arte Grafice „Bucovina”.
- Torouțiu, I. E. (1933). *Studii și documente literare* [Literary Studies and Documents]. Vol. IV. București: Institutul de Arte Grafice „Bucovina”.
- Tudurachi, L. (2019a). Gesticulații, posturi, moduri de a fi în cenacul scriitorilor români [Gestures, postures, ways of being of Romanian writers within the cenacle]. *România Orientală*, 32, 97-110.
- Tudurachi, L. (2019b). Mică fenomenologie a rostirii de cenacul românești (Junimea, Sburătorul, Cercul Literar de la Sibiu) [Brief phenomenology of Romanian enunciation within the cenacle (Junimea, Sburătorul, Sibiu Literary Circle)]. *Filologia Modernă: Realizări și Perspective în Context European*, 133, 193-202.
- Tudurachi, L. (2019c). *Grup sburător: Trăitul și scrisul împreună în cenacul lui E. Lovinescu* [The Sburătorul group: Living and writing together within E. Lovinescu's cenacle]. Timișoara: Editura Universității de Vest.
- Tudurachi, L. (2021). Demonul zeflemelei junimiste [The demon of mockery at Junimea]. *Transilvania*, 5, 29-37.
- Vianu, T. (1971) Junimea. In Ș. Cioculescu, V. Streinu, T. Vianu, *Istoria Literaturii Române Moderne* [The history of Modern Romanian Literature] (pp. 138-282). București: Editura didactică și pedagogică.
- Volovici, L. (2011). *Apariția scriitorului în cultura română* [The birth of the writer in Romanian culture] (3rd ed.). Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”. (Original work published in 1976).